

DYNAMIKA OBLIGA KREDYTOWEGO A EFEKTYWNOŚĆ BANKÓW SPÓŁDZIELCZYCH

Rafał Balina, Jerzy Różyński, Marta Idasz-Balina, Jolanta Pochopień
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Abstrakt. W artykule dokonano oceny zależności między dynamiką obliża kredytowego a efektywnością banków spółdzielczych. Badania przeprowadzono na grupie 150 banków spółdzielczych. Z przeprowadzonych analiz wynika, że banki spółdzielcze charakteryzujące się najwyższym poziomem dynamiki obliża kredytowego osiągały najwyższy poziom efektywności, wyrażonej jako rentowność aktywów, rentowność funduszy własnych oraz C/I. Natomiast najwyższą efektywność pod względem poziomu marży finansowej uzyskiwały banki o najniższym i średnim poziomie dynamiki obliża kredytowego.

Słowa kluczowe: obliżo kredytowe, efektywność, banki spółdzielcze, rentowność aktywów, rentowność funduszy własnych

WSTĘP

Podstawą rozważań nad efektywnością jest racjonalne działania przejawiające się uzyskaniem możliwie najlepszych efektów przy danych nakładach lub uzyskanie oczekiwanych efektów przy możliwie najmniejszych nakładach [Juchniewicz 1998, s. 17]. Wynika to z celu gospodarowania, jakim jest w większości przypadków maksymalizacja dochodu [Kierul 1986]. W matematycznym ujęciu definicję efektywności ekonomicznej można przedstawić jako stosunek między wartością uzyskanych efektów a wartością poniesionych na te efekty nakładów. Często pojęcie efektywności definiuje się także jako równowagę między posiadanymi zasobami a osiaganiem celów, jakie przed sobą stawiamy. Można zatem przypuszczać, że efektywność należy do właściwości determinujących istotę podmiotu gospodarującego. Warunkuje ona funkcjonowanie organizacji oraz oddziałuje na jej rozwój, co ma szczególne znaczenie w warunkach silnej konkurencji.

Banki spółdzielcze stanowią szczególnie przykładowy przykład podmiotów gospodarczych. Zgodnie z pojęciem spółdzielni głównym celem banków spółdzielczych jest działalność na rzecz własnych członków oraz rynków i społeczności lokalnych. W odróżnieniu od banków komercyjnych, w których celem samym w sobie jest dążenie do maksymalizacji zysku, banki spółdzielcze także dążą do maksymalizacji zysku, jednak zyski te stanowią środek do zrealizowania celu nadrzędnego banków spółdzielczych, jakim jest rozwój rynków i społeczeństw lokalnych [Kwiatkowska 2012, s. 34].

Jednym z wielu czynników, które w znaczący sposób wpływają na efektywność banków spółdzielczych jest wielkość funduszy własnych, które determinują wielkość i zakres prowadzonej przez bank działalności kredytowej. Jednak ze względu na to, że banki spółdzielcze są instytucją zaufania publicznego i nie mogą prowadzić działalności sprowadzającej się wyłącznie do maksymalizacji zysku, powinny przede wszystkim dbać o bezpieczeństwo finansowe klientów oraz członków spółdzielni. Zagadnienia dotyczące zwiększania zysku i bezpieczeństwa finansowego członków i klientów banków spółdzielczych zdeterminowane są między innymi wielkością i dynamiką prowadzonej przez nie akcji kredytowej oraz jakością udzielanych kredytów.

METODY BADAŃ

Celem głównym badań jest określenie zależności między dynamiką obliża kredytowego a efektywnością banków spółdzielczych.

Badania przeprowadzono na grupie 150 banków spółdzielczych funkcjonujących nieprzerwanie w latach 2005–2010. Dobór banków do próby przeprowadzono w sposób losowy. Banki spółdzielcze funkcjonujące nieprzerwanie w badanym okresie uszeregowano rosnąco według wielkości aktywów ogółem. Następnie z badań wyłączono po 15 banków o największych i najmniejszych aktywach ogółem. Z pozostałej liczby 460 banków wylosowano co trzeci bank, poczynając od pozycji 5. Biorąc pod uwagę liczebność próby badawczej, badania należy uznać za reprezentatywne dla sektora bankowości spółdzielczej [Klepacz 1984, s. 2]. Okres badawczy obejmował lata 2005–2010. Do badań wykorzystano dane banków spółdzielczych pochodzące z bilansu i rachunku zysków i strat.

Pomiar efektywności banku to ocena jego sytuacji ekonomicznej oraz wyników finansowych z wykorzystaniem zestawów wskaźników [Capiga et al. 2005, s. 275, Kosińska 2008, s. 137]. W literaturze przedmiotu można odnaleźć wiele przykładów wskaźników, które można wykorzystać do oceny efektywności banku. W niniejszym opracowaniu za miary efektywności przyjęto wskaźnik rentowność aktywów ogółem stanowiący iloraz zysku netto i wartości aktywów ogółem banku, rentowność funduszy własnych będący ilorazem zysku netto oraz funduszy

własnych banku, wysokość marży finansowej będącej ilorazem wyniku z tytułu odsetek i średniej wielkości aktywów pracujących banku oraz wskaźnik C/I będący relacją kosztów działania banku wraz z amortyzacją do wyniku na działalności bankowej.

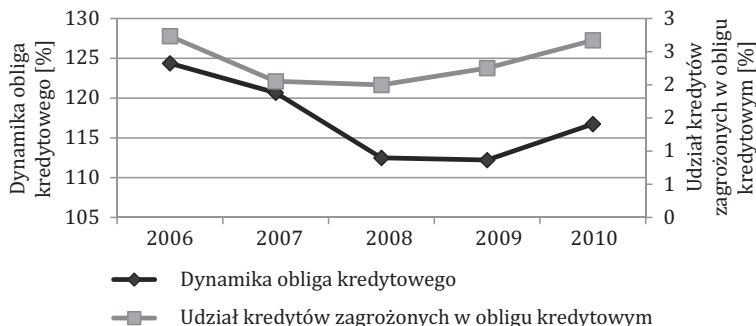
W celu dokonania oceny związku między dynamiką obliga kredytowego i efektywnością banków spółdzielczych analizę efektywności przeprowadzono w ramach kwartyli. Podziału podmiotów na grupy dokonano na podstawie metody kwartyli, co oznacza, że w kwartyli I znajduje się 38 banków, które charakteryzowały się najniższym poziomem analizowanego kryterium, w kwartyli III znalazło się 38 banków o najwyższym poziomie danego kryterium, kwartyli II natomiast zawiera pozostałe 74 banki z badanej populacji, czyli podmioty charakteryzujące się wartościami pośrednimi między kwartyliem I i III.

W pierwszym etapie badań dokonano określenia dynamiki obliga kredytowego w badanych bankach spółdzielczych. Następnie dokonano podziału banków spółdzielczych ze względu na wybrane kryterium przy wykorzystaniu metody kwartylowej. Wartości graniczne dla poszczególnych kwartyli przedstawiały się następująco: kwartyli I od 0 do 105%, kwartyli II powyżej 105 do 110%, kwartyli III powyżej 110%.

WYNIKI BADAŃ

W okresie badawczym w analizowanych bankach zauważalny był spadek dynamiki obliga kredytowego z 124% w 2006 roku do 117% w 2010 roku, przy czym najmniejszą dynamikę odnotowano w latach 2008–2009, tj. w latach kryzysu finansowego. Porównanie dynamiki obliga kredytowego i udziału kredytów zagrożonych w obliżu kredytowym, przedstawione na rysunku 1, wykazało, że w latach 2006–2009 następował systematyczny spadek tempa wzrostu udzielanych kredytów przez badane banki spółdzielcze. W 2010 roku nastąpiło przełamanie tej tendencji i tempo wzrostu kredytów ogółem wzrosło dwukrotnie w stosunku do roku poprzedniego. Może to być wynikiem powolnego wyjścia z kryzysu. Zwrócono również uwagę na zachowanie się udziału kredytów zagrożonych w sumie obliga kredytowego. Jak wynika z przeprowadzonych badań, udział ten wahał się w granicach 2–3%, co można uznać za poziom bezpieczny. W przeprowadzonych badaniach zauważalna jest także zależność udziału kredytów zagrożonych od poziomu dynamiki kredytów, gdyż wraz ze spadkiem tempa wzrostu kredytów malał udział kredytów zagrożonych, natomiast gdy tempo wzrostu kredytów zwiększało się pociągało za sobą wzrost kredytów zagrożonych. Oznacza to, że rozluźnienie polityki kredytowej badanych banków spółdzielczych wpływało na wzrost ryzyka kredytowego wyrażonego przez udział w portfelu kredytowym kredytów zagrożonych.

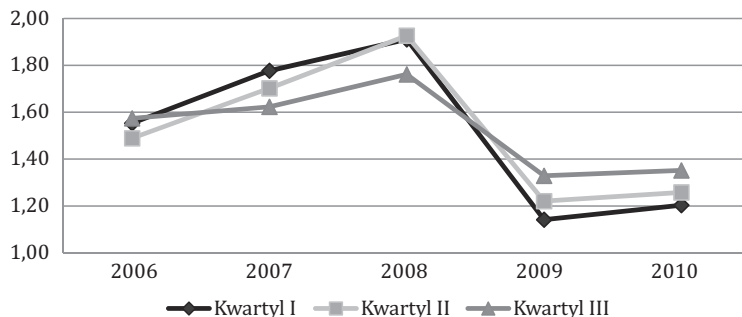

RYСУNEK 1. Dynamika obliża kredytowego (%) oraz udział kredytów zagrożonych w obliżu kredytowym w badanych bankach spółdzielczych (%) w latach 2005–2010

Źródło: Badania własne.

Na rysunku 2 przedstawiono zależność między dynamiką obliża kredytowego a poziomem wskaźnika rentowności aktywów ogółem. Jak z niego wynika, w latach 2006–2007 banki spółdzielcze o najmniejszej dynamice obliża kredytowego, kwartył I, generowały najwyższy poziom ROA, natomiast w latach 2009–2010 nastąpiła zmiana tendencji na rzecz banków z kwartyła III, charakteryzujących się największą dynamiką obliża kredytowego ogółem. Może to wskazywać, że w latach przed kryzysem banki spółdzielcze prowadzące stabilną politykę kredytową nastawioną na obsługę dotychczasowych klientów osiągały największą rentowność aktywów ogółem, natomiast banki o dużej dynamice obliża kredytowego w okresie tym ponosiły prawdopodobnie duże koszty związane z uruchomieniem akcji kredytowej na rynku, gdyż konkurencja ze strony banków komercyjnych była bardzo silna. W latach kryzysu finansowego, kiedy to banki komercyjne ograniczyły wielkość i ilość udzielanych kredytów, banki spółdzielcze przejęły część klientów, przy czym ze względu na mniejszą konkurencję ze strony sektora bankowości komercyjnej mogły podwyższyć marżę, a tym samym zwiększyć efektywność, wyrażoną poprzez rentowność aktywów ogółem. Wyniki wykazały również, że w przypadku zależności między dynamiką obliża kredytowego banków spółdzielczych a ich efektywnością różnice między rentownością aktywów ogółem między bankami z kwartyli I i III były niewielkie i sięgały od 0,02 punktu procentowego w 2006 roku do 0,19 punktu procentowego w 2010 roku.

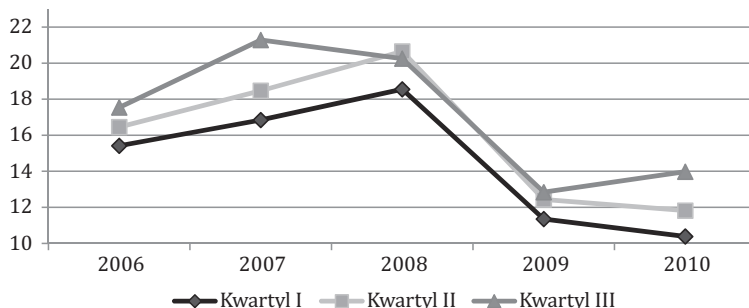
Należy również podkreślić, że w przypadku banków spółdzielczych o największej dynamice obliża kredytowego w latach 2006–2010 stwierdzono, że charakteryzują się najwyższym poziomem rentowności funduszy własnych. Wyjątek stanowi 2009 rok, w którym przewagę pod względem efektywności osiągnęły banki z kwartyła II, jednak różnica względem banków z kwartyła III nie była znacząca. Można więc stwierdzić, że banki spółdzielcze o dynamice obliża kredytowego przekraczającej 5% charakteryzowały się w okresie badawczym najwyższym

RYSUNEK 2. Wartość wskaźnika ROA (%) w zależności od dynamiki obliża kredytowego ogółem (%) w latach 2006–2010

Źródło: Badania własne.

poziomem rentowności funduszy własnych (rys. 3). Należy również nadmienić, że w latach 2006–2010 różnica w poziomie rentowności między bankami spółdzielczymi z kwartyła I a bankami z kwartyła III sięgała od 1,5 punktu procentowego w 2009 roku do blisko 4,5 punktu procentowego w 2006 roku.

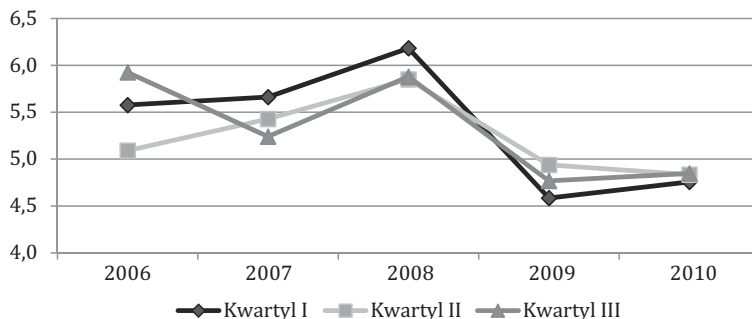

RYSUNEK 3. Wartość wskaźnika ROE (%) w zależności od dynamiki obliża kredytowego ogółem (%) w latach 2006–2010

Źródło: Badania własne.

Przeprowadzone badania wykazały również, że w badanych bankach spółdzielczych w latach 2006–2010 brak jest jednoznacznych tendencji pod względem kształtowania się marży finansowej. Jak wynika z wyników badań, przedstawionych na rysunku 4, w 2006 roku najwyższą marżę finansową uzyskiwały banki z kwartyła III, tj. banki o największej dynamice akcji kredytowej. W latach 2007, 2008 i 2010 z kolei najwyższą marżę finansową uzyskiwały banki o dynamice obliża kredytowego poniżej 5%, tj. banki z kwartyła I, a w 2009 roku banki z kwartyła II. Może to wynikać ze znaczącej zmiany uwarunkowań rynkowych, które zmuszały banki do obniżania marży w jednych latach, w innych natomiast

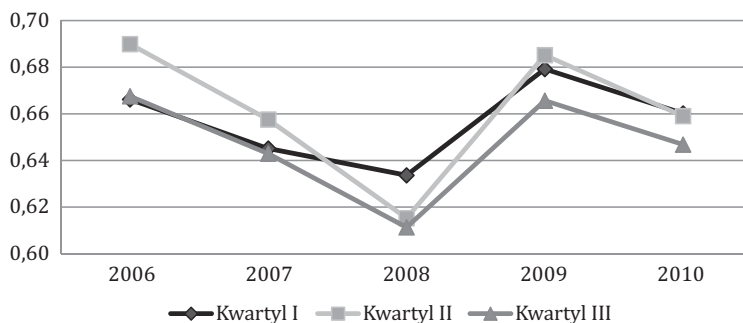

RYSUNEK 4. Wysokość generowanej marży finansowej (%) w zależności od dynamiki obliga kredytowego ogółem (%) w latach 2006–2010

Źródło: Badania własne.

zachęcały do ich podnoszenia. Jednak istotne jest to, że w okresie badawczym, po 2008 roku nastąpił spadek marży finansowej w bankach ze wszystkich kwartyli, przy czym w 2010 roku nastąpiło wyrównanie się tych poziomów. Może to być skutkiem nasilającej się konkurencji ze strony banków komercyjnych, które chcąc się rozwijać, zaczęły penetrować rynki dotychczas obsługiwane w większości przez bankowość spółdzielczą.

W badaniach oceniono zależności między dynamiką obliga kredytowego banków spółdzielczych a poziomem wskaźnika C/I. Uzyskane wyniki wykazały, że w okresie badawczym banki spółdzielcze o największej dynamice obliga kredytowego charakteryzowały się najniższym poziomem C/I. Oznacza to, że banki prowadzące ekspansywną politykę kredytową uzyskiwały przewagę kosztową w porównaniu do banków charakteryzujących się dynamiką kredytów poniżej 10% w skali roku.

RYSUNEK 5. Poziom wskaźnika C/I w zależności od dynamiki obliga kredytowego ogółem (%) w latach 2006–2010

Źródło: Badania własne.

Może to pośrednio wskazywać na istnienie efektu skali w przypadku bankowości spółdzielczej, jednak różnice w poziomie C/I między poszczególnymi grupami banków były niewielkie i sięgały 0,02. W związku z tym w celu zbadania istnienia tej zależności należy podjąć oddzielne badania.

WNIOSKI

Wyniki przeprowadzonych badań, w zakresie określenia relacji między dynamiką obliża kredytowego banków spółdzielczych a ich efektywnością, wykazały, że latach 2009–2010 nastąpił spadek rentowności aktywów ogółem, rentowności kapitałów własnych, marży finansowej co oznaczało zmniejszenie się efektywności badanych banków. W przypadku wskaźnika C/I zauważalny jest jego wzrost, co oznacza, że w latach spowolnienia gospodarczego banki spółdzielcze zmniejszyły swoją efektywność w zakresie kosztów, gdyż koszty działalności przypadające na jednostkę wyniku na działalności bankowej były większe niż miało to miejsce w 2008 roku.

Na podstawie analizy danych stwierdzono, że banki spółdzielcze charakteryzujące się najwyższym poziomem dynamiki obliża kredytowego w okresie kryzysu gospodarczego charakteryzowały się największą efektywnością. Wskazuje to na potrzebę zwiększania obliża kredytowego, przy jednoczesnym ograniczeniu ryzyka tak, aby banki spółdzielcze mogły korzystać z korzyści skali.

Spis literatury

- CAPIGA M., HARASIM J., SZUSTAK G. 2005: *Finanse banków*, Wydawnictwo Stowarzyszenia Księgowych w Polsce, Warszawa.
- JUCHNIEWICZ M. 1998: Podstawowe kategorie ekonomiczne stosowane w produkcji rolniczej [w:] *Ekonomika i organizacja produkcji rolniczej*, (red.) R. Kisiel, ART, Olsztyn, s. 15–44.
- KIERUL Z. 1986: *Ekonomika i organizacja gospodarstw rolniczych*, PWRiL, Warszawa.
- KLEPACKI B. 1984: *Wybór próby w badaniach ekonomiczno-rolniczych*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- KOPIŃSKA A. 2008: *Analiza finansowa banku, PWE*, Warszawa.
- KWIATKOWSKA M.M. 2012: *Analiza sytuacji ekonomiczno-finansowej banków spółdzielczych [w:] Wybrane historyczne i współczesne aspekty rozwoju banków spółdzielczych w Polsce*, (red.) M. Stefański, Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna we Włocławku, Włocławek, s. 33–50.

GROWTH RATE OF LENDING AND EFFICIENCY OF COOPERATIVE BANKS

Abstract. The study determined the relationship between the dynamics of lending and the efficiency of cooperative banks. Conducted research on the group 150 banks had showed that cooperative banks characterized by the highest level of lending was characterized by the highest efficiency in terms of return on assets, return of equity and C/I. The highest efficiency in terms of the financial margin had banks from quartiles I and II.

Key words: loan commitments, efficiency, cooperative banks, return on assets, return on equity